

Ny. = Nyugat, 1908–1941.

Pál József–Újvári Edit szerk. 1997. *Szimbólumtár*. Balassi Kiadó, Budapest.

Terestyéni Ferenc 1957. Georges Matoré: Méthode en lexicologie – A lexikológia módszeréhez. *Magyar Nyelv* 53: 298–307.

Terestyéni Ferenc 1962. A leíró jelentéstan kérdéseire és módszeréhez (1–2). *Magyar Nyelv* 58: 173–82, 326–35.

Trier, Jost 1931. *Der deutsche Wortschatz im Sinnbezirk des Verstande*. Die Geschichte eines sprachlichen Feldes I. Von den Anfängen bis zum Beginn des 13. Jahrhunderts, Winter, Heidelberg.

ÚMTsz. = B. Lőrinczy Éva főszerk. 1979–2010. *Új magyar tájszótár* I–V. Akadémiai Kiadó, Budapest.

Vargha András 2000. *Matematikai statisztika*. Pólya Kiadó, Budapest.

Büky László

ny. egyetemi tanár
Szegedi Egyetem

SUMMARY

Büky, László

Contingencies and value states of bodies/body parts in the poetic diction of Milán Füst

In Milán Füst's lyrical poetry, the objective designation of the human body and its parts can be said to occur frequently, due to the fact that social consciousness associates certain properties with the human body or parts of it. The poet is either unable or unwilling to abstract away from these properties, or else he wishes to capitalise on the possibilities yielded by such associated properties. The paper discusses occurrences of *test* 'body', *nyak* 'neck', *kéz* 'hand', and *homlok* 'forehead' in Füst's poems, their relationships with persons referred to in those poems, and their use for VALUE vs. VALUELESSNESS, on the basis of quantitative and qualitative factors of their contingencies.

Keywords: poetic diction of Milán Füst, names of body parts in poetic language, contingency, value states

Hogyan érzékeljük a stílust?

Szlang kifejezések vizsgálata percepció és produkció szempontból

Bevezetés

Régóta ismert az a mondás, hogy a beszélőt jól jellemzi beszédmódja, stílusa, az, hogy milyen szavakat, milyen formában használ mondanivalója közlésére. Beszédként kétségtelenül a tartalma a legfontosabb. Ám az sem közömbös, milyen nyelvi formába öntjük ezt, hiszen a legjobb, legkiválóbb tartalmat is tönkretelheti például a rossz mondatszerkesztés vagy a helytelen szóválasztás. Úgy is fogalmazhatunk, hogy az egyszerű hétköznapi kommunikációs szituációk sikerességét vagy sikertelenségét meghatározza a szituációhoz illő nyelvi elemek kiválasztásának és elrendezésének a módja, vagyis a beszélt és/vagy írott szöveg stílusa. A stílus – mint nyelvi kifejezőmód – választás és elrendezés eredménye (Szath-

mári 2004), hiszen a nyelvi elemek szöveggé formálása a szöveg megalkotójának válogatásán, hasonlításán alapszik. Így a stílus elválaszthatatlan a szöveg létrehozójától, az anyanyelvi beszélők kompetenciáját képezi.

Az, hogy a stílus a nyelv használóját minősíti, aki a különböző kommunikációs helyzetekben képes eldönteni, hogy mit, mikor és hogyan fejezzen ki, mutatja az a meghatározás, amely szerint a stílus az anyanyelvi beszélők kommunikatív kompetenciájának része, „a nyelvhasználó képességét fedi föl, és tükrözi a gondolkodásmódnak, illetve a nyelvi magatartásnak is” (Szikszainé 2007: 19). Nem véletlen, hogy a nyelvtudomány meghatározásában a stílus a beszélt/írott kommunikáció módja. Tehát a beszélt/írott szövegek megszerkesztésének módja mellett annak az olvasóra/hallgatóra gyakorolt hatása is beleértendő a stílus fogalmába (Tolcsvai Nagy 2003). Felfogásomban a stílus a nyelvhasználat módja, amelyben egyrészt a különböző életkorú és foglalkozású nyelvhasználók eltérő beszédmódja tükröződik, másrészt a különböző kommunikációs szituációkban szerkesztett szövegtípusokra jellemző stílárius jegyek mutatkoznak meg.

Ha elfogadjuk azt, hogy a stílus a kommunikációs helyzethez illesztett nyelvi változat, akkor a stílus elválaszthatatlan a nyelvi norma fogalmától. A nyelvi norma egyszerű megközelítésben azt a nyelvi helyes formát öleli fel, amely egy nyelvközösség tagjai számára mintául szolgál. Végső soron „a grammatika, a lexicológia, a fonetika és a kiejtés szabályait jelenti, az irodalmi és a köznyelvet véve alapul” (Szathmári 2005: 33). A művelt, igényes nyelvváltozat mellett azonban köztudottan számos más nyelvváltozat is létezik egyfelől (Kiss 2003), másfelől egy ember is többféle nyelvváltozatot ismer, és többféle stílusban beszél az adott beszédhelyzettől függően (Labov 1972, Gal 1979, Tolcsvai Nagy 2003). Harmadsorban „egy nyelvközösség egyik tagja számára egy nyelvi jelenség megfelel a normának, a másoknak nem” (Szikszainé 2007: 44), így egy-egy beszélő stílusának megítélése is eltérő lehet. A nyelvváltozatokhoz szervesen kapcsolódnak a stílusváltozatok (Szikszainé 2007: 34). Ezért beszélnek „stílárius normáról is, ami a társadalmi érintkezés során kialakult közlésformáknak, illetőleg szövegtípusoknak a szerkesztési szabályait foglalja magába [...]. Sokan nem tesznek különbséget a két norma között. Az azonban nem vitatható, hogy több normáról kell beszélnünk: mind az írott és beszélt nyelvnek, mind az ifjúsági nyelvnek, illetőleg a szakmai nyelveknek megvan a maga normája” (Szathmári 2005: 33–4).

Ahogy a nyelvváltozatok eltérnek a normától, úgy a stílusváltozatok is különbséget mutatnak ahhoz képest. Ezért egy szónak, szerkezetnek a nyelvi, stilisztikai normától való eltérő használata különböző stílushibákat eredményezhet (Szathmári 2004). Az egyik leggyakoribb stílushiba az igénytelenség, amely a felületes mondatszerkesztés és a pontatlan, elnagyolt megfogalmazás fogalmával fedhető le. A másik csoportot az úgynevezett stílustörés képviseli, amikor egy adott stílusú szövegben oda nem illő stílusárnyalat, hangnem mutatkozik. A stílustévesztés a beszédhelyzethez, műfajhoz nem illő hangnem megjelenése. A negyedik csoportot a kifejezésbeli, szóhasználati hibák alkotják, közöttük igen gyakoriak a közkeletűek, a képzavarok, valamint a szleng szavak, kifejezések (Szathmári 2004, 2005).

A szleng a társalgási nyelv informális változata, amely a társadalmilag elvárt normához képest alacsony szintű nyelvi kompetenciát feltételez, noha ez a szlen-

get beszélők elvárásnormájának megfelel. Nádasdy Ádám szerint olyan átmeneti jelenség, amelynek változékonysága a nyelv változásának a következménye (Nádasdy 2000). Összefoglaló fogalom, használata különböző társadalmi rétegekhez (diák, katonák, bűnözők, műveltek, műveletlenek, városiak, vidékiek stb.) kapcsolódik, és így voltaképpen a nyelvi stílus alapesete (Szikszainé 2007). Kis Tamás szerint köz-, területi és szakmai szleng egyaránt létezik (Kis T. 2008: 21), hiszen egy adott nyelvet beszélők által ismert szleng kifejezések mellett területileg korlátozott szleng szavak és bizonyos szakmákban használatosak is megjelennek. A szleng nem nevezhető tolvajnyelvnek (argó), noha sokáig azzal azonosították, hiszen nem kizárólag társadalmon kívül álló, alvilági csoportok használják, de nem is zsargon, mert szavai nem csupán egy szakmacsoport használatához kötődnek, és így nem azonosítható a diáknyelvvel és/vagy az ifjúsági nyelvvel sem. A nyelv legkreatívabb formája, hiszen használója tudja, hogy valami helyett választja. A szleng szó/kifejezés sokszor éppen azért születik meg, hogy nyelvi kódként megfeythetetlen legyen a kívülállók számára, vagy éppen kiemelje a használóját a többi közül (Kövecses 1998, Parapatics 2008). Az informális közegben megjelenő szleng szavak, kifejezések sokféle stílusminősítéssel rendelkezhetnek: a bizalmas vagy az argó árnyalatán belül lehetnek tréfás, gúnyos, kedveskedő, közönséges, lekicsinylő vagy szépítő minősítésűek (Kövecses 1998, Fenyvesi–Kis–Várnai 1999), noha a szleng stílusa általában nem választékos, néha durva.

A szlengnek többféle típusa ismeretes. Egyik típusát egy másik nyelvben (például cigány, jiddis, német) köznyelvnek minősülő szavak adják (*haver*). A másik típusba azok a szavak sorolhatók, amelyek idegen nyelv (német, angol) szleng tükörfordításai, szó szerinti átvételei (*kivan*: fáradt, ideges, ingerült, *forget*: felejtse el). Az alaki változatok a köznyelvi szó alakjának lerövidítésével és további kicsinyítő képzőkkel történő ellátásával jönnek létre (*husi*: hús). E szavak a gyermeknyelvből kölcsönzéssel átvettként is értelmezhetők. A magyar nyelv változataiból (köznyelv, nyelvjárás, szaknyelv, argó) kölcsönzött szavak alkotják a következő típusát a szlengnek. Ezek jelentésváltozáson mennek át, de az eredeti szóval valamilyen kapcsolatban vannak (*király*: nagyon jó). A szóösszetételek egy újabb csoportot képviselnek. Ezek tagjai léteznek a nyelvváltozatokban, de együtvé csak a szlengben kerülnek (*csontraféta*: sovány) (Jelisztratov 1998, Kövecses 1998, Parapatics 2008).

A szleng – mint köztudott – a mai magyar köznyelvben meglehetősen gyakori, és nem kizárólag a diákok és a fiatalok használják. Ugyanakkor kétséget kizáróan a szleng leggyakrabban az ő nyelvüket jellemzi. A diákok és a fiatalok nyelvhasználatát, szókincsét és spontán beszédalkotási folyamatait, kommunikációs kompetenciáját illetően a szleng túlzott megjelenése mellett számtalan más jelenség figyelhető meg náluk. Terjed a trágárság nyelvükben, agresszív viselkedésüket nyelvi/verbális agresszió kíséri, szókincsük gyakran szegényes, amelynek hatása még a hétköznapi kommunikációs helyzetekben is tetten érhető (Dóra 1994, Laczkó 2009a). Máskor a szókincs aktiválása és az adott szituációban a legmegfelelőbb szó előhívása jelent nehézséget (Szilassy 2002). Mondataikat nem egyszer helytelenül szerkesztik, hangképzésüket sokszor renyhe artikuláció kíséri, amely nem csupán gyors beszédtempójuk következménye (Gocsál 2000, Laczkó 2009c).

Az SMS-nyelv szóbeli és írásbeli következményei is egyre gyakoribbak. Írásukban, helyesírásukban gyakran jelennek meg az SMS-nyelvre jellemző rövidítések, betű- és számkombinációk, de a vizsgálatok szerint az egybe- és a különírás hibáinak és az ékezethibáknak a megszorodása is kapcsolatba hozható az SMS-nyelv gyakori használatával (Balázs 2005, Laczkó 2007). Szóbeli kommunikációjukat e nyelv következményeként megjelenő úgynevezett írott beszélt nyelv jellemzi (Bódi 2004), vagyis gyakran úgy is beszélnek, ahogy az SMS üzenetet továbbítják. Azaz az írott és a beszélt nyelvi dichotómia (a fogalomra vö. Laczkó 2009b) megszűnése írott és beszélt nyelvi szövegek szerkesztésének azonosságában jól követhető. Nem véletlen, ahogy Balázs Géza fogalmaz: a beszélt nyelvi szleng terjedésével párhuzamosan jött létre a „szlenges írásbeliség, amely meglehetősen relativizálja a helyesírást, sőt magát az írást is” (Balázs 2005: 45).

Jelen tanulmány célja az, hogy megvizsgálja: a különböző életkorú mai magyar köznyelvet beszélő diákok és felnőttek mennyire érzékenyek a napjainkban gyakorta és széles körben használatos szleng kifejezésekre. Megvizsgálom, hogyan képesek egy jól kodifikált nyelvi normarendszer alapján szerkesztett szövegben az oda nem illő szleng kifejezéseket felismerni és adekvát szóval helyettesíteni őket. Másképpen fogalmazva: a kérdés az, hogy az írásbeli és a szóbeli dichotómia megszűnésének következménye jelentkezik-e, és ha igen, hogyan különböző életkorú beszélőknél. Arra is választ próbálok adni, hogy a jelentésváltozással a nyelvbe kerülő szleng szavak/kifejezések hatása miképpen jelentkezik a diákok és a felnőttek csoportjában. Az a feltételezésem, hogy az életkorról lineárisan változik a szleng kifejezések iránti érzékenység, vagyis minél idősebb a beszélő, annál inkább képes az adott szövegbe nem illő szleng kifejezést észlelni és a helyes szóra javítani. Feltevésem szerint a nemek szerinti érzékenység szintén megmutatkozik, a nők/lányok jobban érzékenyek a szövegben nem adekvát szleng kifejezésekre. Feltételezem továbbá, hogy az észlelést és a javítást is befolyásolja a kölcsönzött szó eredeti jelentése és szlengbeli jelentése közötti kapcsolat szorossága. Minél erőteljesebb a kapcsolat a két szó jelentése között, annál kevésbé észlelhető szlengnek az adott szó, és így javítása is annál kevésbé valószínű.

Anyag, módszer, kísérleti személyek

A hipotézis ellenőrzésére kísérletsorozatot végeztünk. A kísérlet anyagát egy igénytelenül megfogalmazott iskolai magyar írásbeli felelet részlete alkotta, amelynek mondataiban összesen hat szleng szó szerepelt, ezeket aláhúzással jelöltem. A nyelvi anyag a következő volt: *A törökök jól átverték a magyarokat, amikor csellel elfoglalták Budát. Az is tök gáz volt, hogy Török Bálintot is foglyul ejtették. Amikor ezt a királyné megtudta, nagyon kiborult, és a kisfiával együtt lelépett. Ezt irtó izgalmasan mutatja be az Egri csillagok. Én nagyon bírom Gárdonyi regényét.*

A kísérletben részt vevők feladata az volt, hogy ismerjék fel és javítsák ki a szöveg nyelvhasználati, stilisztikai hibáit. A szöveghez az alábbi instrukciót kapták: *Egy igénytelenül megfogalmazott írásbeli felelet egy részletét olvashatod/olvashatja itt. Milyen nyelvhasználati stilisztikai hibákat vétett a tanuló? A hibákat*

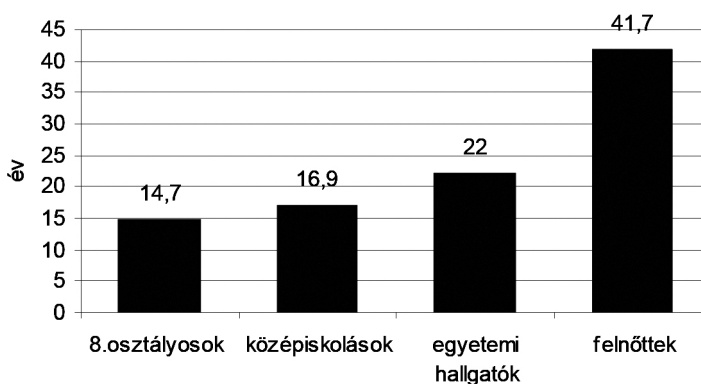
aláhúzással jelöld/jelölje, és javítsa is ki! A szöveg a 8. osztályosok ez évi középiskolai felvételi vizsgájának magyar nyelvi feladatlapjának a részét képezte. Számukra a feladatlap segítséget nyújtott abban, hogy a feladathoz tartozó instrukció (*Milyen nyelvhasználati, stilisztikai hibákat követett el a tanuló? Húzd alá a 6 hibát!*) meghatározta a hibák számát. A kísérlet többi résztvevőjének azonban nem adtam a hibák számát illetően segítséget.

A kísérletben 8. osztályosok, középiskolások, egyetemi hallgatók és felnőttek vettek részt. Számukat és nemek szerinti arányukat az 1. táblázat foglalja össze, életkori megoszlásuk az 1. ábrán látható. A 8. osztályosok és a középiskolások budapesti és a pesti agglomerációs övezetbe tartozó (Gyál, Felsőpakony, Ócsa, Vecsés, Üllő, Monor, Kistarcsa, Kerepestarcsa) vidéki tanulók, az egyetemisták részben budapestiek, többségükben Kaposvárott tanulók, a felnőttek többsége budapesti vagy Budapest környéki. A felnőttek csoportja foglalkozásukat illetően is heterogén volt, hiszen az alacsonyabb iskolai, a középfokú és a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya megközelítően azonos volt.

1. táblázat

A résztvevők száma és nemek szerinti megoszlása

	<i>Összesen</i>	<i>Lány</i>	<i>Fiú</i>
8. o.	127	64	63
középisk.	153	77	76
egyetemi hallg.	42	32	10
felnőttek	85	70	15
<i>összesen</i>	<i>407</i>	<i>243</i>	<i>164</i>

1. ábra

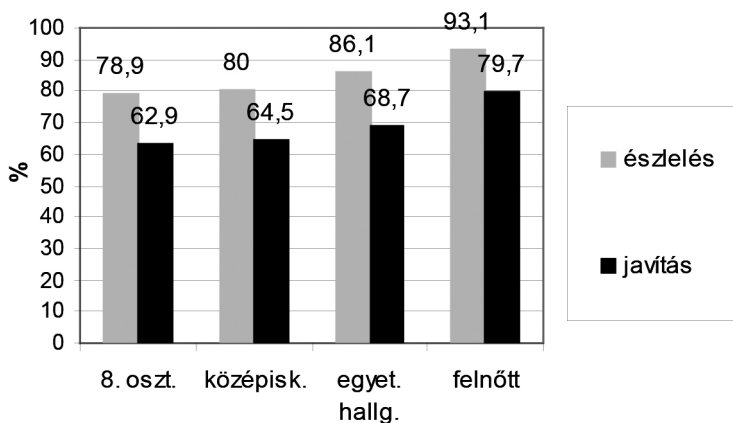
A résztvevők életkori megoszlása

A szöveg nyelvi stilisztikai hibái közül a jelen tanulmány csak a szleng kifejezések felismerését (perceptió) és a felismert szleng kifejezések javítását (produktció)

vizsgálja. A szövegben összesen hat szleng szó fordult elő, a javításukra adott válaszok elfogadásakor a szövegbe illő jelentést és a stílust együttesen vettem figyelembe. Így egy szleng szó másik szlenggel történő helyettesítése, noha jelentése a helyettesíteni kívánt szóval egyezik, értelemszerűen nem számított jó megoldásnak. Helytelen megoldásnak számított továbbá az, ha szleng szót helyettesítő köznyelvi változat ugyan helyes, de a jelentése miatt nem illett a szövegbe, és az is, ha a szlenget egyértelműen helytelen jelentésű köznyelvi szóra javították. Ez az alapelv érvényesült voltaképpen a 8. osztályosok feladatlapjához mellékelt javítási útmutató e feladatra adott javító kulcsában is. Végző soron a javításban ezt alkalmaztam minden korcsoportban az adatok összehasonlíthatósága érdekében. Az észlelési és a javítási eredmények alapján összesen 4884 adatot dolgoztam fel. A kapott adatokat számítógépre vittem, majd a statisztikai elemzéseket (egymintás t -próba, párosított t -próba) az SPSS 10.00 verziójával végeztem.

Eredmények

Az összes szleng kifejezés felismerésére kapott átlagokat korcsoportonként a 2. ábrán összegeztük. Az eredmények az életkorral lineárisan változtak, vagyis a legkevésbé a 8. osztályosok és a legmagasabb arányban a felnőttek voltak képesek valamennyi szleng kifejezést az adott szövegkörnyezetbe nem illőnek minősíteni és ennek megfelelően jelölni. Noha az egyes korcsoportok közötti eltérés statisztikailag igazolható (egymintás t -próba: $t(3) = 25,868$, $p = 0,000$), a legkisebb különbség a 8. osztályosok és a középiskolások között mutatható ki, míg a középiskolások és az egyetemi hallgatók között megközelítően annyi a különbség, mint az egyetemisták és a felnőttek között.

2. ábra

A szleng kifejezések helyes felismerése és javításuk aránya (%)

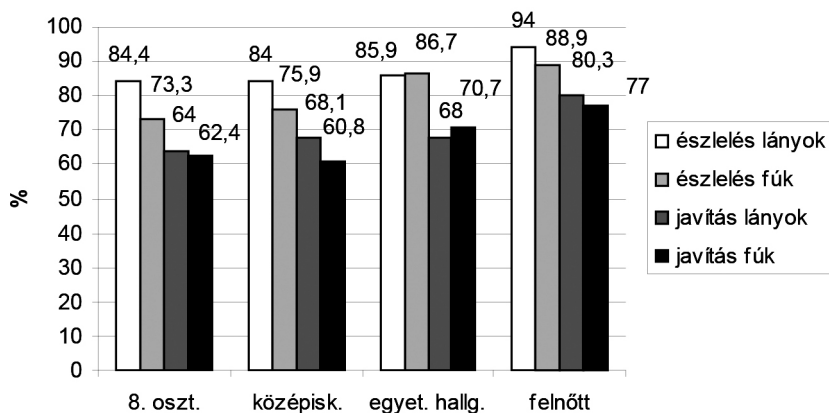
A szleng kifejezések helyes javítása szintén az életkorral lineárisan változott, és hasonlóan a percepciók eredményekhez, ismét a legfiatalabbak tudták a legkevésbé javítani őket a szövegben, a legjobban pedig a felnőttek. A korcsoportok közötti különbségek is hasonlóan alakultak, mint az észleléskor, vagyis a legkisebb eltérés a 8. osztályosok és a középiskolások helyes javítási arányai között volt. A középiskolások és az egyetemisták között ennél nagyobb eltérés mutatkozott, az egyetemisták és a felnőttek között azonban még nagyobb különbséget tapasztaltam (egymintás t -próba: $t(3) = 18,211$, $p = 0,000$).

Az észlelési és a javítási eredmények egymáshoz viszonyításakor valamennyi korcsoportban azonos tendenciát találtam. A szöveg stílusához nem igazodó és abban helytelenül megjelenő szleng kifejezés helyes felismeréséhez képest jóval alacsonyabb volt a szavak megfelelő, a szövegkörnyezetbe illő szóval történő helyettesítése. Az észlelésre és a javításra kapott eredmények közötti különbség minden korcsoportban statisztikailag igazolható (párosított t -próba: $t(3) = 18,787$, $p = 0,000$).

Az összesített adatok egyfelől jól láttatják azt a szakirodalmi megállapítást, hogy a szleng kifejezések leginkább a diáknyelv velejárói, ám nem kizárólagosan a diákokat jellemzi a használatuk. A felnőtt nyelvben is megtalálhatók a városi és a vidéki, illetőleg a kevésbé művelt és a művelt rétegek körében egyaránt (Parapatics 2008, Kis 2008). Másfelől felvetik azt a kérdést is, hogy vajon a szleng helyett adekvát kifejezést találni azért nehéz-e, mert a kifejezések vagy azok némelyike szinte beépül a nyelvbe, és olyan régóta annak tagja, hogy egyes szleng szavakat már nem is érzékelünk szlengnek. Vagy azért nehéz, mert az adott szleng szónak a beszélő által ismert köznyelvi jelentése (amelyre az adott szleng gyakran használatos) nem teljesen illik a szövegbe, ám a lexikális előhívás és/vagy a szókincs mérete miatt nem tudja azt megfelelő másikkal helyettesíteni.

Elemeztem, hogy a szleng iránti érzékenység hogyan jelentkezik a nemek szerinti megoszlásban (vö. 3. ábra). Egy kísérletben azt találták, hogy vannak kifejezetten nőies/lányos szép szavak és férfias/fiús szép szavak, valamint a fiúk számára a csúnya szavakat sokkal inkább a trágár kifejezések jelentik (Laczkó 2009a). Ezért feltételeztem, hogy a lányok/nők normatadata kissé jobban érvényesül, így egy bizonyos szövegkörnyezetben a szleng kifejezés nem adekvát szerepeltetése és ennek helyes felismerése a lányok/nők esetében jobban megmutatkozik.

A feltételezés az észlelésben az egyetemisták kivételével minden korcsoportban igazolódott (párosított t -próba: $t(2) = 4,677$, $p = 0,043$), vagyis a lányok/nők magasabb arányban észlelték a szövegben az oda nem illő szleng kifejezést. A javításban azonban nem találtunk szignifikáns különbséget a lányok/nők és a fiúk/férfiak között (párosított t -próba: $t(3) = 1,147$, $p = 0,335$). A legnagyobb különbség a középiskolás lányok és fiúk között volt, a többi csoportban azonban kis eltérések mutatkoztak.

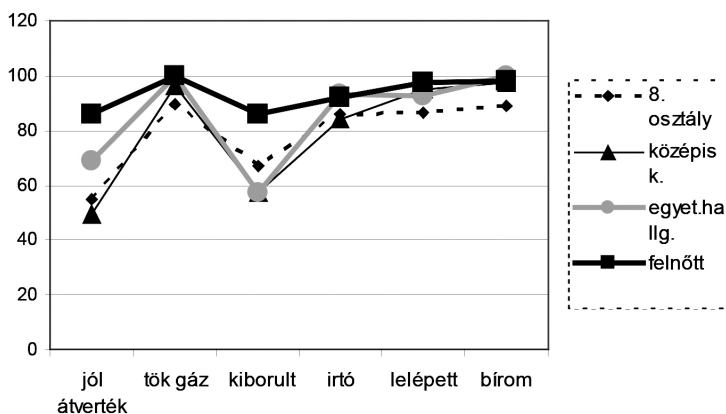
3. ábra

A szleng kifejezések helyes felismerése és javítása a nemek arányában (%)

A szleng kifejezések helyes felismerését a szavak típusa szerint is elemeztük (4. ábra). Az összes szleng kifejezést a szövegben típusonként is a felnőttek tudták a legmagasabb arányban helyesen felismerni, a legalacsonyabb értékek a feltételezésünknek megfelelően a 8. osztályosok és a középiskolások csoportjában voltak. A szleng szavak felismerésére hasonló lefutású görbéket kaptunk mindegyik korcsoportban, vagyis hasonló tendencia érvényesült, noha a felnőttek görbéje magasabb értékeivel kissé elkülönül a többi korcsoporttól. A két legkevésbé felismert szleng kifejezés a *(jól) átvérték* és a *kiborult*, ezeknek különösen alacsony a helyes felismerésre kapott értéke a 8. osztályosok és a középiskolások csoportjában. A legjobban a *tök gáz* kifejezést azonosították mindegyik korcsoportban, de a 8. osztályosoknál és a középiskolásoknál ez sem volt 100% (8. o.: 89,8%, középisk.: 96,1%).

A 8. osztályosoknak az *Amikor ezt a királyné megtudta, nagyon kiborult, és a kisleányával együtt lelépett* mondatban a *lelépett* ige, valamint az *En nagyon bírom Gárdonyi regényét* mondatban a *bírom* ige szlengként való felismerése a többi korcsoportéhoz képest szintén jóval alacsonyabb volt. A percepciós eredmények azt mutatják, hogy bizonyos szleng szavak olyan gyakoriak és elterjedtek, hogy egy irodalmi/írott szövegben szlengként történő megjelenésük a nyelvhasználó számára szinte alig érzékelhető. Ennek oka lehet az, hogy az adott szó régen szlengnek tartott argó nyelvváltozatbeli jelentése olyan régóta állandósult a köznyelvben, hogy a nyelvhasználók emiatt gyakran nem is tekintik szleng szónak. A vizsgálatban ezt az *átver* és a *kiborul* ige láttatja, amelyeket főleg az idősebb felnőttek ismernek fel szleng szóként.

Jól mutatja ezt az is, hogy az újonnan megjelenő szlengszótárak (vö. Parapatics 2008) vagy szinonimaszótárak (vö. Kiss–Bárdosi 2008) szlengként nem jelölik, legfeljebb bizalmas stílusminősítéssel utalnak ezekre a szavakra. Hasonlóképpen a Magyar értelmező kéziszótár a *kiborul* igére a bizalmas, míg az *átver* igére az argóban használt stílusminősítéssel utal (EKSZ. I. 1987: 75, 695). Az

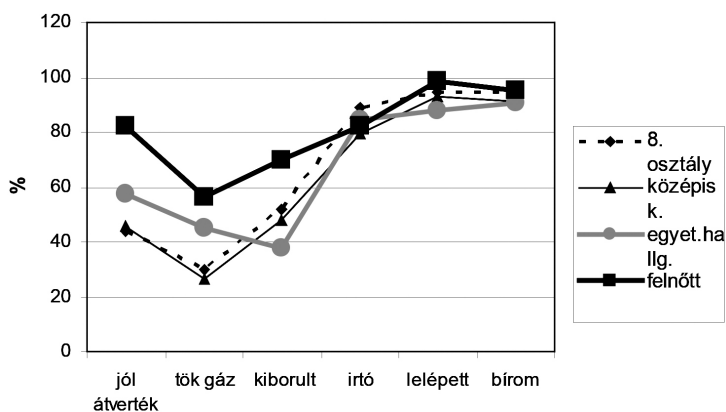
4. ábra

A szleng kifejezések helyes felismerése a szavak szerint (%)

adatok szerint az érzékelhetőség összefügg az életkorról is. A legfiatalabb életkorú diákok (általános és középiskolások) számára jórészt csak azok a szleng kifejezések ismerhetők fel nagyobb biztonsággal, amelyeknek szlenges formája számukra is jól érzékelhető, mert nemcsak gyakoriak, de keletkezésüket tekintve újak is. Vagyis amelyekben a különböző társadalmi rétegekhez tartozás tudata és/vagy az alacsony szintű nyelvi kompetencia könnyen felismerhető. Ezt mutatja az *átver* és *kiborul* igék szlengként történő alacsony felismerésére kapott eredményeik mellett a *tök gáz* szerkezet felismerése, amelyet az újonnan megjelenő szlengszótárak mellett a szinonimaszótárak is szlengnek minősítenek (pl. Kiss–Bárdosi 2008). Ezzel összefüggésben az adatok azt is érzékeltetik, hogy a legfiatalabbak az írásbeli és a szóbeli szövegalkotás szabályainak különbségét alig észlelik, ezért a köznapi társalgásban gyakori szleng megengedhető számukra az irodalmi szövegben, így a kísérletben használt írásbeli feleletben. A jelen vizsgálat eredményei alátámasztják tehát azt a pedagógiai tapasztalatot és kísérlettel is igazolt ténytet (vö. Vallent 2008, Laczkó 2009b), hogy a diákok (8. osztályosok, középiskolások) számára a kétféle regiszter, az írott és a beszélt nyelv keveredése nem ritka iskolai fogalmazásaikban sem. Mindezeket igazolják a vizsgálatban a *lelépett* és a *bírom* igékre kapott észlelési eredmények mellett a tizenévesek spontán beszédének elemzésekor tapasztaltak, az, hogy tv-műsorok szereplőinek „szlenges” beszédstílusát maguk bírálják, miközben ők ugyanezt használják (vö. Laczkó 2008, 2009c).

A szleng kifejezések helyes javítására kapott értékek (6. ábra) a percepcióhoz képest ellentétes lefutású görbéket mutattak. A grafikongörbék hasonlósága ezúttal is megfigyelhető volt, így a javításra is hasonló tendenciát lehetett megállapítani az egyes életkori csoportokban. Ezúttal is igaz, hogy a felnőttek görbéje a magasabb értékekkel eltér a többi korcsoporttól. Eszerint az írásbeli magyar felelet szövegébe leginkább nem odaillő helyesen felismert szleng kifejezést (*tök gáz*) tudták a legkisebb arányban a szövegbe illő adekvát kifejezéssel helyettesíteni. Az eredmény azt látszik megerősíteni, hogy a kifejezés napjainkban rendkívül

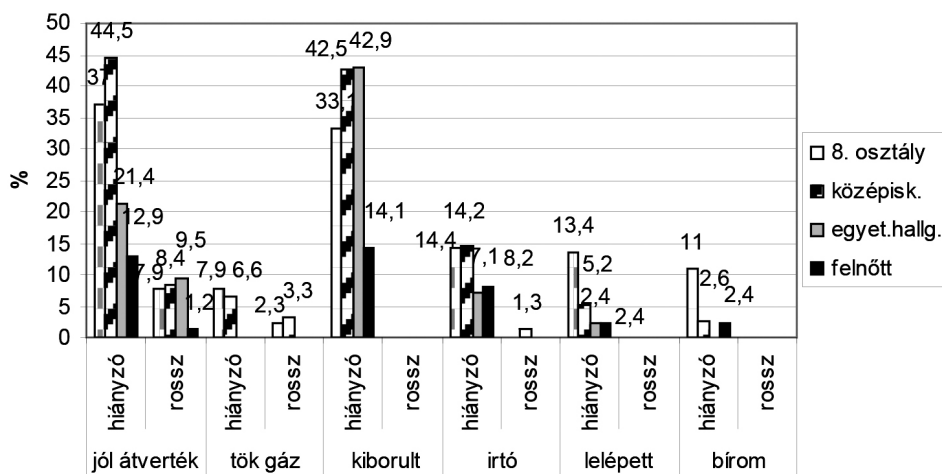
gyakori. Amíg a *tök* határozószóként a 'nagyon/teljesen' jelentésben meglehetősen széles körben volt használatos korábban is, addig a *gáz* az utóbbi időben terjedt el nagymértékben, és használata igen sokféle jelentésben ismeretes. A rossz dologra, kellemetlenségre, bajra, veszélyre vagy veszélyhelyzetre egyaránt használatos, és ezek a jelentések a helytelennek ítélt válaszok között (lásd később) meg is jelennek. Ugyanakkor ez magyarázata is lehet annak, hogy a szövegben kevésbé sikeresen tudták a megfelelő jelentésű köznyelvi szóval helyettesíteni, és a helyes jelentésű szó megtalálásában a szöveggörnyezet nem segített. Ismerve a diákok (8. osztályosok, középiskolások) kifejezésbeli nehézségeit, náluk az is felvetődhet, hogy a nem megfelelő szókinccs miatt nem tudták a jó szót megtalálni. A *kiborult* igét és a *jól átvérték* szerkezetben az *átvérték* igét nemcsak alacsonyabb arányban ismerték fel a kísérlet résztvevői, de javítani is nehezen tudták őket. Különösen igaz ez az iskolás csoportokra, beleértve az egyetemistákat is, akiknél a görbe mélypontja éppen a *kiborult* ige helyes javítására kapott eredmény. Vagyis ők a többi korcsoporttól eltérően nem a *tök gáz* szerkezetet, hanem ezt az igét tudták a legkevésbé jól javítani a szövegben. A *lelépett* és a *bírom* igék észlelésére és javítására kapott értékek között található a legkisebb különbségek valamennyi korcsoportban. A javításra kapott helyes eredmények így egyfelől a diákok és a felnőttek közötti nyelvi/nyelvhasználati különbséget mutatják, és ez úgy tűnik, jól realizálódik a beszédhelyzethez igazított stílus megválasztásának a különbségében. Vagyis abban, hogy a diákok rendkívül gyakran élnek a(z újabb) szleng szavak teremtette kifejezés lehetőségével. Másfelől az eredmények megerősítik azt, hogy a különböző nyelvváltozatokból régóta kölcsönzött szleng kifejezések alig érezhetők annak, főleg a fiatalok számára éppen a szleng rendkívül nagy változékonysága miatt.

5. ábra

A szleng kifejezések helyes javítása a szavak szerint (%)

Elemeztem, hogy a szleng szavak típusainak észlelésében és a javításában a hiányzó vagy a rossz válaszok dominálnak-e (6. és 7. ábrák).

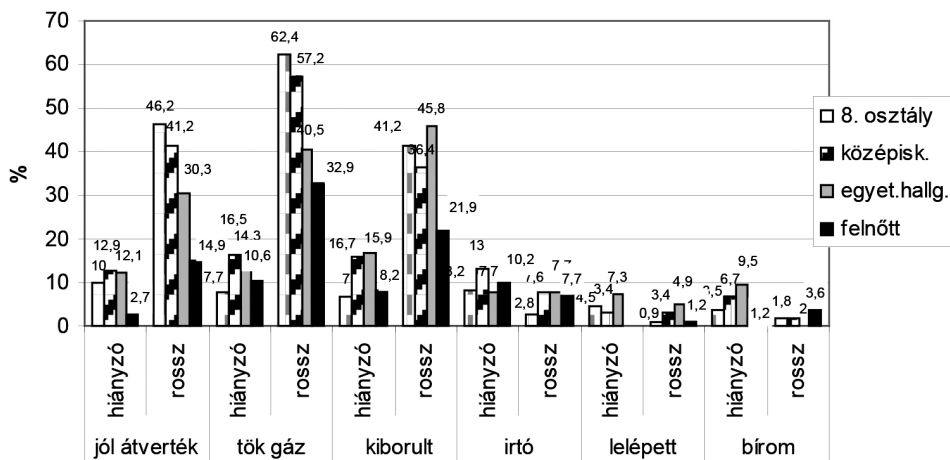
6. ábra

A hiányzó és a rossz válaszok megoszlása a szleng szavak típusainak észlelésekor (%)

Az észlelésben (6. ábra) a legjobban felismert szleng kifejezés (*tök gáz*) esetében csak a legfiatalabb tanulók (8. osztályosok és középiskolások) csoportjában fordult elő a hiányzó vagy a rossz válasz kategória. S bár mindkettő aránya alacsony, a hiányzó válaszok a rosszhoz képest a dupláját tették ki. A legkevésbé jól azonosított szleng szavak/kifejezések (*jól átvérték*, *kiborult*) a két legfiatalabb korcsoport esetében a hiányzó válaszok kiugróan magas arányát mutatták (a *kiborult* ige esetében rossz válasz – várhatóan – sehol nem volt). Az egyetemisták csoportjában a *kiborult* ige észlelésekor szintén sok a hiányzó válasz, és a (*jól*) *átvérték* szerkezetben rájuk is igaz, hogy a hiányzó válaszok aránya jóval több, mint a rossz válaszoké, noha a különbség nem olyan mértékű, mint a fiatalabbaknál. A tendencia a felnőtteknél is érvényesül, ám náluk a hiányzó válaszok aránya sokkal alacsonyabb mind a két szó esetében, mint a többi korcsoportban. A másik három szleng szó esetében is a hiányzó válaszok vannak többségben a rosszhoz képest, és ezek főleg a legfiatalabbaknál mutatkoznak.

A szleng szavak javításakor (7. ábra) a *tök gáz* szerkezetre adott válaszokban a rossz válaszok kiugróan magas aránya a két legfiatalabb korcsoportban volt, de az egyetemistáknál és a felnőtteknél is ez emelkedik ki. Igaz, ez utóbbi korcsoportokban arányuk jóval alacsonyabb, a legalacsonyabb a felnőtt csoportban. Hasonló a tendencia a *jól átvérték* szerkezet javítására adott válaszokban is. Vagyis az általános és a középiskolások magas arányban adtak rossz válaszokat, az egyetemisták hozzájuk képest kisebb arányban, de náluk is jóval több a rossz válaszok aránya a hiányzókhöz képest. A felnőttek rossz válaszainak az aránya a legkevesebb az összes korcsoportban, de a hiányzókhöz képest ez is kiemelkedik. A *kiborult* ige javításakor a három iskolás csoport rossz válaszainak aránya nagyon hasonló, és szintén ez dominál a hiányzókhöz képest. A felnőttekre is igaz, hogy ez emelkedik ki, de a rossz válaszok aránya náluk ezúttal is jóval alacsonyabb (bár több,

mint az *átverték* ige esetében), mint a többi korcsoportban. A másik három szleng szó esetében a hiányzó és a rossz válaszok között nincsenek ekkora különbségek.

7. ábra

A hiányzó és a rossz válaszok megoszlása a szleng szavak típusainak javításakor (%)

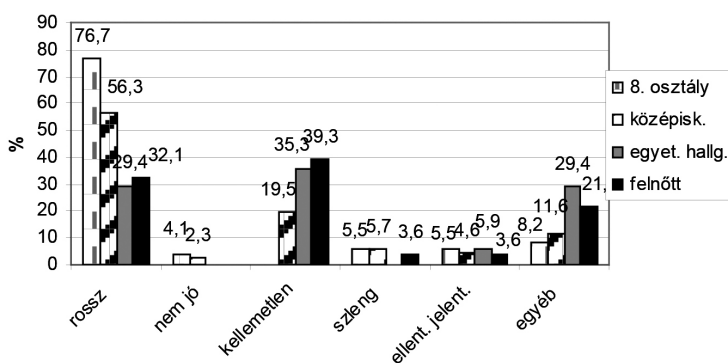
Az eredmények a szleng kifejezések elterjedtsége mellett annak életkorfüggő alkalmazását egyértelműen alátámasztják. Vagyis azt, hogy az újabb és újabb szleng kifejezések sorában a fiatalabbak számára azok kevésbé érzékelhetők, és következképpen javítani sem tudják, amelyeket az idősebbek, a felnőttek még felismernek szlengként. A közkeletű, rendkívül divatos szleng kifejezések felismerése és javítása viszont vélhetően azért okoz nekik nehézséget, mert a saját „szótáruk szerves részét” képezi, és így gyakran használják, hiszen ismeretes, hogy a diákok az argóból, tolvajnyelvből átvett szleng kifejezéseket preferálják. Mindez a szleng megjelenésének idejével, azaz a nyelvbe kerülésének időpontjával és módjával, valamint a szleng szó jelentésével is összefüggésben van. Úgy tűnik, hogy a magyar nyelv változataiból régóta kölcsönzött és jelentésváltozáson „átmenő” kifejezések felismerése a fiatalabbaknak azért (lehet) nehéz, mert e kölcsönzött szavak jelentése és szlengbeli jelentése közötti kapcsolat a jelentésváltozás ellenére is jól érzékelhető. A jelentésbeli kapcsolat szorossága miatt a beszélő/nyelvhasználó az adott szleng szó csupán egyfajta jelentését ismerheti (véltetően azt, amire a szleng kialakult, és többnyire használatos), és azzal képes a szleng szót helyettesíteni, ami nem feltétlen helyes. Ismert szókincsbeli problémáik (méret, előhívási nehézségeik) miatt a jelentés adekvát szinonimáját megtalálni nemcsak a beszédben, de úgy tűnik, írásban sem könnyű. Azt, hogy a nyelvhasználó az adott szleng szónak/kifejezésnek azt a jelentését ismer(het)i főleg, amelyik jelentés helyettesítésére az adott szleng szó kialakult, és ezért a leginkább használatos, anyagunkban a kritikus szleng szavaknak a felnőtteknél tapasztalt alacsonyabb helyes javítási eredményei is alátámasztják.

E feltételezés további igazolásához megvizsgáltam az észlelési és a javítási

görbékben ellentétesen „viselkedő” három szleng szó/kifejezés (*tök gáz, jól átverték, kiborult*) javításakor mutatkozó tévesztéseket (8., 9. és 10. ábrák).

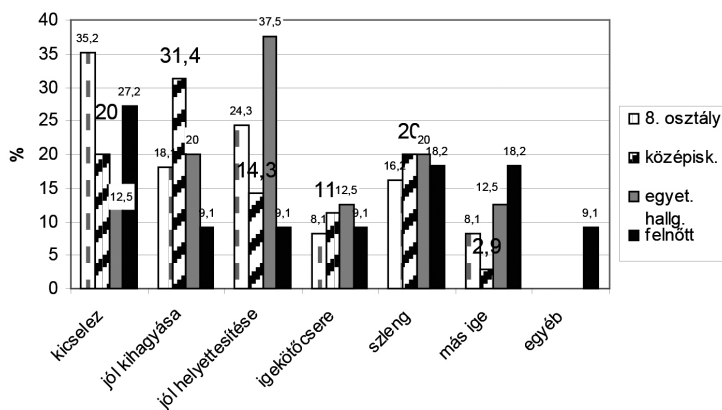
A *tök gáz* (8. ábra) szerkezetre adott válaszokban hatféle, a *jól átverték* (9. ábra), a szerkezetben hétféle, a *kiborult* ige (10. ábra) esetében szintén hatféle hibás válasz fordult elő.

Az *Az is tök gáz volt, hogy Török Bálintot is foglyul ejtették* mondatban található a legjobban felismert, de a javításban legkevésbé sikeres *tök gáz* szerkezet. A javítására adott helytelen válaszok között a korcsoportokban a *rossz* és a *kellemetlen* melléknevek emelkednek ki. Vagyis azok a jelentések, amelyeknek a helyettesítésére a *gáz* szó nagyon gyakran használatos a mindennapi társalgásban. Kiugróan magas a *rossz* melléknév, illetve *nagyon rossz* kifejezés aránya a 8. osztályosoknál és a középiskolásoknál, hozzájuk képest a másik két korcsoportban az arányuk jóval kisebb. A szerkezetnek a *kellemetlen* melléknévvel történő helyettesítése a 8. osztályosokra nem jellemző, aránya a középiskolások helytelen válaszainak majdnem a kétszerese a másik két korcsoportban. Szlenggel történő helyettesítés (például *ciki, tök ciki, tök rossz, tök vereség, meleg helyzet*) inkább csak a fiatal iskolásokra jellemző. Meglepő, hogy minden korcsoportban nagyjából azonos arányban olyan szóval is helyettesítik a szerkezetet, amelynek a jelentése éppen az ellenkezője a *tök gáz* szerkezetnek (pl.: *érdekes, jó ötlet, nagyon vicces* volt). Az egyéb helyettesítések sokszor egyáltalán nem illenek sem formailag, sem jelentéstanilag a szövegbe (pl.: *sajnos, nagyon megérintette, ennek következtében, utána*), ezek főképpen a két fiatal iskolás korcsoportra igazak. Máskor az egyéb kategóriában olyan szavak jelennek meg, amikor a nyelvhasználó csak azt érzi, hogy valami negatív eseményre utal a szleng kifejezés, de nem tudja azt pontosan megnevezni (*alávaló, kínos, gyenge pont, hihetetlen, érthetetlen, nagy gasztett, elképesztő, sok volt*).

8. ábra

A *tök gáz* szerkezet javításának hibázásai (%)

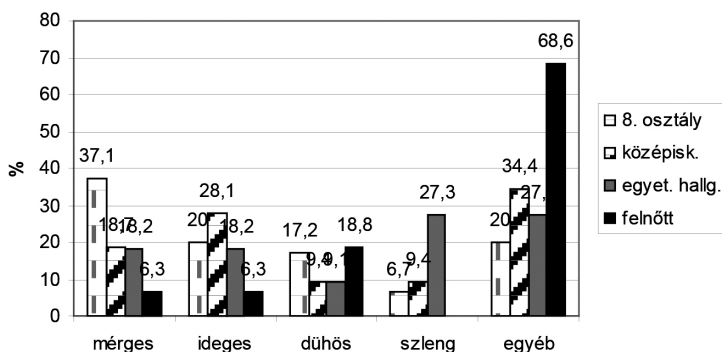

9. ábra

A jól átvérték szerkezet javítási hibázásai (%)

A jól átvérték szerkezet a szöveg első mondatában (*A törökök jól átvérték a magyarokat, amikor csellel elfoglalták Budát*) fordul elő. A javításra adott válaszok hibázásai változatosabb mintázatot mutatnak, mint a *tök gáz* szerkezet esetében. A három iskolás csoport (köztük a középiskolások kiemelkednek) a szerkezetben a hibát a jól határozószóban látja, és a javítást a határozószó kihagyásával véli megoldottnak. Ez a megoldás a felnőttekre is igaz, de náluk sokkal kisebb arányú. A másik gyakori hibás javítás az, amikor a szerkezetben a határozószót másikra cserélik, míg az ige marad (*nagyon, ügyesen, teljesen, csúnyán, sikeresen*). Ez szintén az iskolás csoportokat jellemzi, kiugróan magas az arányuk az egyetemistáknál és a 8. osztályosoknál, és a felnőttekre ezúttal is igaz, hogy a legkisebb arányú. A hiba tehát ebben az esetben is a határozószó, annak vélhetően közömbös stílusértéke miatt. Minden korcsoportban előfordul (a 8. osztályosoknál a legmagasabb százalékban, és elég magas arányban a felnőtteknél is) az átvérték ígének a *kicselezték* igével történő helyettesítése, és ez azért helytelen, mert a mondat szerkezetét nem alakítják át ezekben az esetekben. Minden korcsoportban közel egyező arányú a szlenggel történő helyettesítés (*átejtették, csöbe húzták, sikerült átverni*) és az igekötőcsere (*megverték, leverték*). Más, jelentését tekintve nem helyes igével főleg a felnőttek javítják (*leigázták, megalázták, legyőzték, meghódították*), és csak náluk található meg az a megoldás, hogy a szerkezetet tartalmazó összetett mondat első tagmondatból az alanyt (*törökök*) megtartva, a mondat többi részét kihagyva egyszerű mondatot transzformálnak.

Az *Amikor ezt a királyné megtudta, nagyon kiborult, és a kisleányával együtt lelépett* mondat első tagmondatában a *kiborult* ige tévesztései változatai között a leggyakrabban a *mérgező*, az *ideges* és a *dühös* melléknév fordul elő. Vagyis azokban a jelentésekben, amelyekben ez a szerkezet a leggyakrabban előfordul a mindennapi kommunikációban. Arányuk változó, a *mérgező* aránya a 8. osztályosoknál közel duplája, mint a többi korcsoportban, az *ideges* melléknév előfordulása a középiskolásoknál a legtöbb, a *dühös* a 8. osztályosoknál és a felnőtteknél. Másik szleng szóval történő helyettesítése az egyetemistákat jellemezte leginkább (*pánikba*

10. ábra

A kiborult ige javítási hibázásai (%)

esett, maga alatt lett/volt), a felnőtteknél egyáltalán nem fordult elő. A felnőttek csoportjában igen magas az egyéb jelentésű szóval történő helyettesítés (*összeomlott, zaklatott, felháborodott, feldúlt lett, rosszul lett, idegileg kikészült, idegösszeomlást kapott*), ám ezek között is vannak olyanok, amelyek az igének az argó nyelvváltozatbeli (vö. ÉKSz 1987: 695) jelentéseit fedik le.

A tévesztési változatok a három kritikus szleng szó esetében alátámasztották azt a feltételezésünket, hogy a szleng kifejezés nyelvváltozatbeli kölcsönzésének időpontja és így az eredeti jelentése és szlengbeli jelentése közötti kapcsolat szorossága erőteljesen hat a szleng szó felismerésében és helyes javításában. Minél régebben használatos a köznyelvben egy nyelvváltozattól átvett és régen szlengnek ítélt szó, annál kevésbé érzékelhető szlengnek a mai, gyakran a legújabb szlenget használó fiatalok számára. A javításban a szleng szó kölcsönzésének időpontja mellett lényeges a kölcsönzött szó és szlengbeli jelentése közötti kapcsolat. Ha a szlengben használt jelentésben a kölcsönzött szó jelentése a jelentésváltozás ellenére felismerhető, a javításban a szövegkörnyezettől függetlenül az a jelentés jelenik meg döntő többségben, amelynek a helyettesítésére a szleng kialakult és elterjedt. A szleng szónak a leggyakoribb köznyelvi jelentésével történő helyettesítése a legjobban észlelt és legkevésbé jól javított szerkezet (*tök gáz*), valamint a legkevésbé észlelt és a javításban sem sikeres szleng szavak (*kiborul, átver*) esetében egyaránt igazolható volt. A *tök gáz* szerkezet hibázásai között azok a jelentések dominálnak (*rossz, kellemetlen*), amelyekre a szerkezet a leginkább használatos, és amely jelentések a szleng- és a szinonimaszótárakban is gyakorinak minősülnek (vö. Parapatics 2008, Kiss–Bárdosi 2008). A szövegkörnyezetbe illő, az Értelmező kéziszótár által megadott argó minősítéssel jelölt jelentés (*baj, vesztély*) használata azonban alacsony arányú. Hasonlóképpen a *kiborult* tévesztési változatai között az idegi állapot megváltozására utaló jelentések vannak túlsúlyban. Vagyis az a jelentés, amely az Értelmező kéziszótárban (*idegileg összeroppan, kijön a sodrából*) bizalmas stílusminősítést kap, de az új szlengszótárakban nem szerepel szleng kifejezésként. Az *átverték* téves javításai zömében közönségesebb stílusárnyalatot hordozó határozószóra (*jól*) vonatkoznak, vagy olyan

szlengre cserélik, amelyek az újonnan megjelenő szlengszótárakban szintén nem szerepelnek, és az újabb szinonimaszótárakban a *becsap* ige szinonimái között „csak” bizalmas stílusminősítést kapnak (Parapatics, 2008, Kiss–Bárdosi 2008).

Következtetések

A jelen tanulmány célja az volt, hogy a köznyelvben manapság előforduló szleng kifejezéseket percepciós és produkciós szempontból elemezze. Azt a kérdést vizsgáltam, hogy egy irodalmi/írott szövegben megjelenő és a szöveggörnyezetbe nem illő szleng szavak/kifejezések felismerésére és azok adekvát szóval történő helyettesítésére miképpen képesek különböző életkorú beszélők.

Feltételeztem, hogy a szleng szavak érzékenysége, tehát egy szövegben történő helytelen megjelenésük felismerése és a javításuk függ az életkortól, a nemtől, a szleng szó/kifejezés típusától és ezzel kapcsolatban megjelenésének idejétől és módjától.

Az eredmények szerint a szleng szavak felismerésében és a javításában is meghatározó az életkor. A kísérletben használt valamennyi szleng kifejezést a legbiztosabban a felnőttek ismertek fel és jelölték a szövegben, és a helyes javításokra adott válaszokban is ők emelkedtek ki. A nemek szerinti megoszlást tekintve a feltételezésünk csak részben igazolódott, mert az észlelésben a lányok/nők szignifikánsan jobb eredményt nyújtottak, mint a fiúk/férfiak, de a javításra adott helyes válaszokban ez a különbség nem érvényesült. A szleng szavak típusa szerinti elemzés az életkor szerepét a felismerésben és a javításban egyaránt megerősítette. Vagyis a két legfiatalabb iskoláscsoport a leginkább és általuk is nagyon gyakran használt kifejezést (*tök gáz*) sem tudta teljes mértékben felismerni a szövegben, szemben a másik két korcsoporttal, és a javításban is alulmaradt a teljesítményük a többiekhez képest. A szavak típusa szerinti elemzés azt mutatta, hogy az életkor mellett a szleng szó/kifejezés keletkezése és jelentésének elterjedtsége is lényeges a helyes felismerésben és a javításban. A fiatalok azokat a szleng kifejezéseket, amelyek régebben, így például a vizsgálatban részt vevő felnőttek fiatal korában keletkez(het)tek, és voltak használatosak szlengként, már szinte nem ismerik fel annak (vö. *átver* és a *kiborult* igék felismerését), de amelyek újabb keletkezésűek, és így ők is előszeretettel használják a mindennapi kommunikációjukban, azoknak biztosabb a felismerése és a javítása (*lelépett, bírom*). Ez a szleng szó/kifejezés jelentésével és keletkezésének módjával is összefügg. A valamelyik nyelvváltozatból régóta szlengbe kerülő szavak jelentése és szlengbeli jelentése közötti kapcsolat erőteljes volta miatt a nyelvhasználó/beszélő számára gyakran az adott szlengnek csak az a jelentése ismeretes, amelyikre a létrejött szleng szó a leginkább használatos a mindennapi kommunikációban. Ezért egy irodalmi szövegben a már felismert szleng szó adekvát helyettesítése nehézséget okoz(hat) még a felnőtteknek is. A fiatalok jól ismert szókincsbeli problémái és a lexikális előhívás nehézségei a szleng szavak/kifejezések felismerését és javítását egyaránt ront(hat)ják.

Milyen pedagógiai tanulással jár az elvégzett vizsgálat eredménye? Említettem, hogy a vizsgálatban használt szöveg a 8. osztályosok központilag össze-

állított, középiskolai felvételi vizsgájának a részét képezte. Az eredmények alapján kérdés, hogy alkalmas-e és milyen mértékben ez a típusú feladat – még akkor is, ha részfeladatról van szó – egy felvételi eljárásban olyan mérésre, amelyekben az említett életkorú gyermekek sorsáról, a továbbtanulásról van szó. A kérdésre vélhetően nemleges választ adhatunk, hiszen, mint e kísérlet is mutatta, napjainkban egyrészt a szleng kifejezéseket gyakran használó fiatalok, köztük az általános iskolások és a középiskolások sincsenek tisztában az írott és a beszélt nyelvi szövegalkotás szabályaival. Másrészt és ennek következtében a szleng kifejezések számukra természetesen mindkét nyelvváltozatban, így felismerni is nehéz őket, nemhogy javítani. Különösen igaz ez akkor, ha olyan szleng kifejezésről van szó, amely az idősebb korosztály számára korábban volt használatos szlengként. Végső soron úgy is fogalmazhatunk, hogy a mai fiatalok szleng szavainak használata nem csupán stílus, de egyfajta nyelvhasználati változás. Az azonban erősen megkérdőjelezhető, hogy ezt felvételi eljárásban alkalmas-e és lehetséges-e mérni. A kapott eredmények alapján ezért hangsúlyozandó az általános és a középiskolások anyanyelvi kompetenciájának részeként – a szókincsbővítés és a jelentés tudatosítása mellett – a stilisztikai érzéküknek, normatadatuknak a folyamatos fejlesztése is.

SZAKIRODALOM

- Balázs Géza 2005. Az internetkorszak kommunikációja. In: Balázs Géza–Bódi Zoltán (szerk.): *Az internetkorszak kommunikációja. Tanulmányok*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Bódi Zoltán 2004. *A világháló nyelve. Internetezőők és internetes nyelvhasználat a magyar társadalomban*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Dóra Zoltán 1994. Diákjaink nyelvhasználata. *Magyar Nyelvőr* 118: 54–7.
- Fenyvesi Anna–Kis Tamás–Várnai Judit Szilvia (szerk.) 1999. *Mi a szleng? Tanulmányok a szleng fogalmáról*. Kossuth Egyetem Kiadó, Debrecen (Szlengkutatás 3).
- Gal, Susan 1878. *Language shift: Social determinate of linguistic change in bilingual Austria*. New York, Academic Press.
- Gocsál Ákos 2000. A beszéd időviszonyai különböző életkorú személyeknél. *Beszédkutatás* 39–50.
- Jelisztratov, Vlagyimir 1998. *Szleng és kultúra*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen (Szlengkutatás 2).
- Juhász József–Szőke István–O. Nagy Gábor–Kovalovszky Miklós (szerk.) 1987. *A Magyar értelmező kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kiss Gábor–Bárdosi Vilmos 2008. *Szinonimák 20000 rokon értelmű szó dióhéjszótára*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Kiss Jenő 2003. Nyelvjárások, regionális nyelvváltozatok. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv kézikönyve*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 271–300.
- Kis Tamás 2008. *A magyar katonai szleng szótára*. Kossuth Egyetem Kiadó, Debrecen.
- Kövecses Zoltán 1998. Mi a szleng? In: Kövecses Zoltán: *Magyar szlengszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Labov, William 1972. *Sociolinguistic patterns*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Laczkó Mária 2008. A minősítés kifejezésére használt szerkezetek tanulók spontán beszédében. *Magyar Nyelvőr* 132: 326–40.
- Laczkó Mária 2007. Napjaink tizenéveseinek beszéde szóhasználati jellemzők alapján *Magyar Nyelvőr*. 131: 173–84.
- Laczkó Mária 2009a. A szavak ereje napjainkban. In: Balázs Géza–Grétsy László (szerk.): *Az anyanyelv az életben. Válogatás az Oktatási Minisztérium anyanyelvi pályázataiból*. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 115–27.

- Laczkó, Mária 2009b. The consequences of various types of mistakes in children's writing. In: *Tanulmányok a mentális lexikonról. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához*. Szerk.: Lengyel Zsolt–Navracsics Judit. Tinta Könyvkiadó. 181–202.
- Laczkó Mária 2009c Tizenévesek beszédének fonetikai-stilisztikai elemzése. *Anyanyelv-pedagógia* 1–2. <http://www.anyanyelv-pedagógia.hu/cikkek.php?id=151>.
- Nádasdy Ádám 2000. Egy nyelvtani kacsintás. *Magyar Narancs* 2000. 11. 23., 40.
- Parapatics Andrea 2008. *Szlengszótár*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Szathmári István 2005. *Stílusról, stilisztikáról napjainkban*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Szathmári István 2004. *Stilisztikai lexikon. Stilisztikai fogalmak magyarázata szépirodalmi példákkal szemlélve*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Szikszainé Nagy Irma 2007. *Magyar stilisztika*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Szilassy Eszter 2002. Szóaktivizálási tesztek különféle korcsoportokban. *Magyartanítás* 26–31.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2003. A stílus. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv kézikönyve*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 257–68.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2003. A szöveg. In: Kiefer Ferenc (szerk.): *A magyar nyelv kézikönyve*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 245–56.

Laczkó Mária

egyetemi docens
Kaposvári Egyetem Pedagógiai Kar
Gyógypedagógiai Tanszék

SUMMARY

Laczkó, Mária

How do we perceive style? A study of slang expressions

One of the basic devices of linguistic style is the use of slang expressions. In an informal setting, slang words and expressions may have a variety of stylistic effects, although the style of slang itself is non-polished in general, and sometimes downright rough. Such expressions are increasingly widely used in everyday communication. The informal layer of colloquial speech involves low-level linguistic competence as compared to socially expected norms, although it perfectly matches the expectations of speakers of slang.

In this paper, I explored the extent to which adult and student speakers of present-day Standard Hungarian are able to detect out-of-place slang expressions in a text otherwise observing codified linguistic norms (perception) and replace them by an adequate non-slang expression (production). The linguistic material was based on a brief written answer in a school test containing six slang words. Subjects (fourteen-year-olds, secondary school students, university students, and adults) had to mark these words in a pre-prepared test sheet, and replace each of them by an appropriate standard equivalent.

Perception and replacement results both show that subjects' age, the type of the slang expression, as well as the locus and manner of its occurrence are dominant factors in both cases. A pedagogical consequence that can be raised is that a task of this sort might be useful in a school entrance procedure to measure children's skills/abilities required for their further education.

Keywords: style, language variety, stylistic variety, norm, slang, types of slang, perception diagram, correction diagram